

Πρεσβυτέρου π. Σταύρου Τρικαλιώτη
ἐφημερίου Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίας Παρασκευῆς Ἀττικῆς

«Πορεία πρὸς τὸν οὐρανό- Στά χνάρια τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἠσυχαστοῦ καὶ Σπηλαιώτου (1897- 1959)»

Μέ δέος, συστολή καὶ ἐπίγνωση τῆς προσωπικῆς μου ἀδυναμίας τολμῶ σήμερα νά παρουσιάσω στή ἀγάπη σας ἓνα καινούργιο βιβλίο, πού πιστεύω πὼς θά γίνει πνευματικό ἐντρύφημα χιλιάδων ψυχῶν τῆς γενεᾶς «τῶν ζητούντων τὸν Κύριον». Πρόκειται γιὰ τὸ βιβλίο πού πρόσφατα ἐκδόθηκε μέ τὸν τίτλο: «Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΜΟΙ ΙΩΣΗΦ Ο ΗΣΥΧΑΣΤΗΣ ΚΑΙ ΣΠΗΛΑΙΩΤΗΣ» τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ Φιλοθεΐτου, Ἐκδοσις Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἀντωνίου Ἀριζόνας Η.Π.Α. 2008.

Ὅπως ἀναφέρει στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου ὁ Πρωτοπρεσβύτερος π. Στέφανος Ἀναγνωστόπουλος, ὑπῆρχαν «πλήθος ἀπὸ προφορικές καὶ γραπτές διδαχές, συμβουλές, ὑποδείξεις καὶ πατρικές νουθεσίες τοῦ πατρός Ἐφραίμ τοῦ Φιλοθεΐτου, πού ἔχουν ὡς ἀναφορά τὴν ὑποδειγματικὴ ζωὴ τοῦ ὁσίου Γέροντός του, δηλαδή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἠσυχαστοῦ καὶ Σπηλαιώτου».

Ἡ προσφορά τοῦ αἰδεσιμολογιωτάτου Πρωτοπρεσβυτέρου π. Στεφάνου ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι «οἱ πολύτιμες αὐτές ἀγιοπνευματικές ἀναφορές τοῦ πατρός Ἐφραίμ (Φιλοθεΐτου) στὸν ὄσιο Γέροντά του συνελέγησαν (ἀπὸ τὸν ἴδιο) μέ ἰδιαίτερη προσοχὴ στὸ βιβλίο αὐτό, γιὰ νά γνωρίσει τὸ πλήρωμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τὸν μεγάλο ἡσυχαστὴ τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνος, τὸν θεόπτη, τὸν ἀσκητὴ, τὸν ἀπλανῆ ἐργάτη τῆς νοερᾶς προσευχῆς καὶ τὸν ἀναβιωτὴ τῆς Παλαμικῆς παραδόσεως» (σ. 9-10). Ὁ π. Στέφανος Ἀναγνωστόπουλος γιὰ δύομισυ χρόνια κοπίασε καὶ ἀναλώθηκε γιὰ νά διαμορφώσει, νά συνδέσει καὶ νά ἐπιμεληθεῖ κείμενα ἐμπειρικά πού μᾶς διέσωσε ἡ ἀγάπη τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ Φιλοθεΐτου. Τούς εὐχαριστοῦμε καὶ τούς δύο γιὰ τὴν πνευματικὴ αὐτὴ προσφορά τους.

Φρονῶ ὅτι τὸ βιβλίο αὐτό θά ἀποτελέσει ἓνα σύγχρονο ἀγιορείτικο γεροντικό, χρησιμότατο στήν πνευματικὴ πορεία τόσο τῶν μοναχῶν, ὅσο καὶ τῶν λαϊκῶν. Δέν εἶναι ἓνα βιβλίο θεωρητικό, διανοητικό, ἀλλὰ ἓνα βιβλίο πού μᾶς διασώζει καταγεγραμμένες πνευματικές ἐμπειρίες τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ ἡσυχαστοῦ, ἀλλὰ καὶ πνευματικές ἐμπειρίες πού εἶχαν ὅσοι συνδέθηκαν πνευματικά μαζί του, ὅπως ὁ Γέροντας Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης, ὁ παπα-Ἐφραίμ ὁ Κατουνακιώτης, ὁ πρῶτος συνασκητὴς του ὁ Γερο-Ἀρσένιος, ὁ παπα-Χαράλαμπος ὁ μετέπειτα ἡγούμενος τῆς Μονῆς Διονυσίου τοῦ Ἁγίου Ὅρους καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἀξιώθηκαν ὑψηλῶν πνευματικῶν καταστάσεων χάρις στήν καθοδήγηση καὶ

προσευχή τοῦ Γέροντός τους Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ, ἀλλὰ καὶ στήν ἄκρα ὑπακοή, ἀγάπη καὶ εὐλάβεια πού ἐπέδειξαν στό πρόσωπο τοῦ Γέροντά τους.

Στίς μέρες μας ἔχουμε κουρασθεῖ καὶ ἔχουμε στεγνώσει ἀπὸ τὴ στεῖρα ἀκαδημαϊκὴ θεολογία, τὴ θεολογία τῶν σαλονιῶν καὶ τῆς θολοκουλτούρας καὶ σάν τὰ διψασμένα ἐλάφια ἀναζητοῦμε τὴ γνήσια θεολογία, πού εἶναι καρπὸς τῆς ἐρήμου, τῆς ἀσκήσεως, τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς προσευχῆς. Μιά τέτοια θεολογία μᾶς προσφέρει ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, στό ἀπὸ καιρὸ ἐκδοθέν βιβλίο ὑπὸ τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ Φιλοθεΐτου: «Ἐκφράσις μοναχικῆς ἐμπειρίας» (1979) -πού ἀποτελεῖ μιὰ πολύτιμη συλλογὴ ἐπιστολῶν τοῦ Γέροντος «πρὸς μοναστάς καὶ κοσμικοὺς»-, ὅσο καὶ στό παρὸν πόνημα πού παρουσιάζουμε. Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Ἰερόθεος Βλάχος ἔχει γράψει σχετικὰ μὲ τὸν Γέροντα Ἰωσήφ: «Ἡ πραγματικὴ Ὁρθόδοξη Θεολογία εἶναι ἐμπειρία, εἶναι γνώση τοῦ Θεοῦ πού δίδεται σέ ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ἡ καρδιά καὶ ὁ νοῦς ἔχουν καθαρθεῖ καὶ φωτισθεῖ. Θεολόγοι κατὰ τὴν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, εἶναι “οἱ διαβεβηκότες ἐν θεωρίᾳ“, καὶ κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο εἶναι κυρίως οἱ θεόπτες. Στὴν Καινὴ Διαθήκη ἡ θεολογία ταυτίζεται μὲ τὴν Προφητεία καὶ ὁ θεολόγος μὲ τὸν Προφήτη, ὁ ὁποῖος δέχεται τὸν δοξασμὸ, μετέχει δηλαδὴ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοια ὁ ἀείμνηστος γέροντας Ἰωσήφ, ὅπως φαίνεται στό βιβλίο αὐτὸ πού σχολιάζουμε (ἐννοεῖ τὴν «ΕΚΦΡΑΣΙ ΜΟΝΑΧΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ» πού προαναφέραμε), εἶναι ἓνας θεολόγος, πού γνωρίζει τὸν Θεὸ ἐξ ἐμπειρίας καὶ ὁδηγεῖ ἀπλανῶς τοὺς ἀνθρώπους σέ αὐτὴν τὴν γνώση, πού ταυτόχρονα εἶναι κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό» (πηγὴ Διαδύκτιο: <http://www.parembasis.gr>, Μάρτιος 2000).

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ εἶναι ὁ θεοδίδακτος ἀνανεωτὴς καὶ συνεχιστὴς τῆς Ἡσυχαστικῆς παραδόσεως τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ ὅλης τῆς χορείας τῶν Νηπτικῶν Πατέρων, σέ μιὰ ἐποχὴ μάλιστα πού ἡ Ἡσυχαστικὴ παράδοση στό Ἁγιον Ὄρος εἶχε σιγήσει. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Γέροντας Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης, νεαρό καλογέρι τότε, ἀπέφευγε νά συνομιλεῖ μὲ τοὺς ἄλλους Ἁγιορεῖτες πατέρες γιατί θά τὸν δηλητηριάξουν. «Πῶς; Μὲ τὸ νά μοῦ ποῦν ὅτι ὁ Γέροντάς μου εἶναι πλανημένος, ὅτι δέν θαδίζει καλά, ὅτι δέν ζῆ ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἁγιορεῖτες πατέρες. Διότι τότε ἡ πλειονότητα τῶν πατέρων θεωροῦσαν τὴν νῆψι καὶ τὴν Νοερά προσευχὴ ἐπικίνδυνα πράγματα, ταυτόσημα μὲ τὴν πλάνη. Μὲ τέτοια λόγια θά χαλοῦσαν μέσα μου τὴν πίστι καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη στόν Γέροντα ἀπὸ τὸν πόλεμο τῶν λογισμῶν» (σ. 348). Μήπως ἡ ἱστορία δέν ἐπαναλαμβάνεται; Μήπως δέν ὑπάρχουν καὶ σήμερα ζηλωτές στό Ἁγιον Ὄρος πού ἀμφισβητοῦν τοὺς συγχρόνους ἁγίους Γέροντες, πού ἔχουν καταξιωθεῖ στὴν συνείδηση τοῦ λαοῦ μας ὁ ὁποῖος καὶ ἐπικαλεῖται ταπεινά τὴν πρεσβεία τους;

Πνευματικὴ ζωὴ δίχως πνευματικὸ καθοδηγητὴ δέν γίνεται. Γ' αὐτό, τὸν πρῶτο καιρὸ πού πῆγε στό Ἁγιον Ὄρος ὁ Γέροντας Ἰωσήφ μαζί μὲ τὸν συνασκητὴ του π. Ἀρσένιο: «ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Φθινοπώρου τοῦ 1929 μέχρι τὰ μέσα τοῦ 1930 περιπλανῶντο ἄοικοι, ἄστεγοι, ἀκτῆμονες, σάν τοὺς ἀρχαίους “βοσκούς”. Σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ ἔψαχναν ὅλα τὰ καλύβια, ὅλες τίς σπηλιές, ὅλες τίς χαράδρες τοῦ Ἁγίου Ὄρους, στὴν προσπάθειά τους νά βροῦν ὅσα περισσότερα ψήγματα μπορούσαν ἀπὸ τὴν Ἡσυχαστικὴ παράδοσι. Εἶναι ἀλήθεια, ὅμως, ὅτι ἡ παλιά ζύμη εἶχε σχεδόν ἐξαφανισθεῖ καὶ γι' αὐτό πολὺ θλιβόταν ὁ Γέροντας Ἰωσήφ. Ὑπῆρχαν βέβαια ἀρκετοὶ ἀγωνιστές, ἀλλὰ δέν εἶχαν τὸ χάρισμα τῆς πνευματικῆς νηπτικῆς καθοδηγήσεως» (σ. 93).

Ἐδῶ ταιριάζουν ἀπόλυτα τὰ λόγια τοῦ ὑμνογράφου τῶν ἀναβαθμῶν: «Τοῖς ἐρημικοῖς ἄπαυστος (=ἀκατάπαυστος) ὁ θεῖος πόθος ἐγγίνεται (=γεννιέται), κόσμου οὔσι τοῦ ματαίου ἐκτός». Καί πράγματι ὁ νεαρός Φραγκίσκος γεννημένος στήν Πάρο τό 1897 δέν ἔμεινε γιά πολύ στόν μάταιο αὐτό κόσμο. Ἡ ἐνάρετη μητέρα του μέ θεία ὀπτασία πληροφορεῖται ὅτι ὁ γιός της δέν θά εἶναι γιά πολύ ἀκόμα κοντά της. Ἡ Βουλή τοῦ Θεοῦ τόν προόριζε γιά ἄλλα πράγματα. Παραμένει μέχρι νά γίνει ἐφήβος στήν οἰκογένειά του καί στά δεκαοκτώ του τόν βρίσκουμε στόν Πειραιᾶ ἐργαζόμενο μέχρι νά στρατευθεῖ στό πολεμικό ναυτικό. Ἀπολύμενος ἀσχολεῖται μέ τό ἐμπόριο ὡς μικροπωλητής μέ κέντρο τήν Ἀθήνα.

Ὁ νεαρός Φραγκίσκος μελετᾶ βίους ἁγίων ἀπό τό “Νέον Ἐκλόγιον” τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου καί πυρπολούμενος ἀπό θεῖο ἔρωτα ἀποφασίζει νά γίνει μοναχός. Ἀξιόδηκε μάλιστα καί θεῖου ὁράματος, μέ τό ὅποιο τόν καλοῦσε ὁ Θεός στήν νέα του ζωή.

Μετά ἀπό πολλές περιπέτειες καταλήγει στό Ἅγιον Ὄρος σέ ἡλικία εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν. Παραμένει γιά λίγο καιρό κοντά στή συνοδεία τοῦ Γέροντος Δανιήλ «καί στή συνέχεια ἔζησε ὡς ἐρημίτης μέσα σέ σπηλιές, μέ αὐστηρή νηστεία, ἀγρυπνία, πτωχεία καί ἀδιάλειπτη προφορική προσευχή. Ἰστέρα ἀπό δύο χρόνια σκληρῶν παλαισμάτων καί κακοπαθειῶν καί ἀφῶ ἔλαβε οὐρανόθεν καί ὑπερφυῶς τήν Νοερά καί καρδιακή προσευχή, δίκην ἀπαλῆς αὔρας, προερχομένης ἀπό τό ἐκκλησάκι τῆς Μεταμορφώσεως στή κορυφή τοῦ Ἄθωνα, συνεδέθη μετά τοῦ γέροντος Ἀρσενίου, μέ τόν ὅποιον παρέμειναν ἀχώριστοι μέχρι τήν ὀσιακή κοίμησί του» (σ. 7).

Κατόπιν, γνωρίζεται μέ τόν φημισμένο παπα-Δανιήλ -ἐγκλειστο ἄσκητή, λίαν σιωπηλό, καί ἐφ’ ὅρου ζωῆς λειτουργό, ἀπό τόν ὅποιο καί ἔλαβε τήν εὐλογημένη παράδοση τῆς συνεχοῦς θείας μεταλήψεως. Αὐτός ὁ Γέροντας «τόση χάρι βίωνε, ὥστε ὅταν τελείωνε ἔπρεπε νά περάση μιᾶ ὥρα γιά νά συνέλθῃ ἀπό τή Χάρι τῆς θείας ἱερουργίας. Καί μόλις συνερχόταν, ἀμέσως πήγαινε στό κελλί του, γιά νά συνεχίσῃ καί ἐκεῖ τὰ δάκρυα ὄρες ὀλόκληρες». Σ’ αὐτόν τόν ἁγιασμένο ἡσυχαστή ἐξομολογοῦντο οἱ δύο ὑποτακτικοί. Γνώριζε μάλιστα μέ κάθε λεπτομέρεια καί ἀκρίβεια τὰ κρυπτά τῶν καρδιῶν τους «γι’ αὐτό καί ὁ παπα-Δανιήλ ἔμπαινε κατευθεῖαν στήν οὐσία τοῦ προβλήματος καί τούς ἔδινε τίς ἀπαραίτητες συμβουλές» (σ. 66). Ἀπό αὐτόν τόν Γέροντα πήρε τό πρόγραμμα καί τήν τάξη ὁ Γέρον Ἰωσήφ, τό ὅποιο καί παρέδωσε ἀργότερα στούς ὑποτακτικούς του καί ἐκεῖνοι μέ τή σειρά τους στίς πολυάριθμες συνοδεῖες τους ἐντός καί ἐκτός τοῦ Ἁγίου Ὄρους καί τῆς Ἑλλάδας.

Ὁ Γέροντας ὑπῆρξε καταπληκτικός βιαστής στήν ἀναζήτηση καί κατάκτηση τῆς θείας ἀγάπης. Γι’ αὐτό καί πλέοντας στό πέλαγος τῆς θείας ἀγάπης ἀναφωνοῦσε: «Παῦσον γλυκεῖα ΑΓΑΠΗ, τὰ ὕδατα τῆς Σῆς Χάριτος, ὅτι αἱ ἀρμονίαι τῶν μελῶν μου διελύθησαν» (σ. 8). Ὅλα τὰ παραπάνω δέν ὑπῆρξαν τυχαῖες συμπτώσεις γιά τόν Γέροντα. Διεξήγαγε μακροχρόνιους αἱματηρούς ἀγῶνες μέ τούς δαίμονες. Ἀγρυπνοῦσε ὀκτώ μέ δέκα ὄρες καθημερινά. Ζοῦσε μέ αὐστηρότατη νηστεία, ἐγκράτεια καί ἀκτημοσύνη, ἀγόγγυστη ὑπομονή. Ἐκανε ἀπόλυτη ὑπακοή στόν μετέπειτα ἀπλοῦν Γέροντά του Ἐφραίμ τόν βαρελᾶ, καθώς καί στόν συμμοναστή τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ τοῦ Βαρελᾶ Γερο-Ἰωσήφ. «Μέ ὅλες του τίς δυνάμεις δόθηκε ὁ Φραγκίσκος στήν μακαρία ὑπακοή, κάνοντας ὅ,τι μποροῦσε, μ’ ὅλη του τήν καρδιά, γιά νά τούς ἀναπαύσῃ. Ἀγάπησε τούς Γεροντάδες του περισσότερο καί ἀπό τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό. Δέν ἔκανε ὑπακοή σάν ἀγγαρεία, ἀλλά μέ χαρά, πού πηγάζει ἀπό ἀγάπη. Διότι ὅταν πραγματικά

ἀγαπᾶς κάποιον, τότες αὐθόρμητα κάνεις ὅ,τι μπορεῖς γιὰ νά τόν ἀναπαύσης» (σ. 72). Οἱ δύο συνασκητές, ὁ Φραγκίσκος καὶ ὁ π. Ἀρσένιος ζοῦσαν σάν ἄγγελοι κοντά στά δύο γεροντάκια. «Ἐτοιμάζαν τό φαγητό, καθάριζαν τό σπίτι καὶ ἔκαναν ὅ,τι χρειάζονταν μέ χαρά καὶ ἀγάπη. (...) Τόση ἀγάπη εἶχαν στά γεροντάκια πού τά χεῖλη τους ἔσταζαν μέλι. Οὔτε πραγματικά παιδιά τους νά ἦταν» (...) «Καί δέν ἄργησαν νά δοῦν τούς καρπούς. Χάρις στήν ὑπακοή, ὅπως ἦταν φυσικό, ἔβῃκαν πολύ ἄνεσι στήν προσευχή» (...) «Καί πράγματι, καθ' ὅλη ἐκεῖνη τήν περίοδο, τά δάκρυά του (τοῦ Φραγκίσκου) ἔτρεχαν, ἔτρεχαν ἀσταμάτητα σάν ποτάμι. Καί ἡ καρδιά του φλεγόταν ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ του πατρός» (σ. 74). Γι' αὐτό καί ὁ Γέροντας πάντοτε ἐκδειάζε τήν ὑπακοή καὶ τή θεωροῦσε ὡς τή μεγαλύτερη ἀρετή. Ἡ ζωή τῶν δύο συνασκητῶν ἦταν μιὰ ζωή σιωπῆς καὶ προσευχῆς «ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς ὄραις τῆς γῆς» (Ἑβρ. ια', 38). Ἐψαχναν νά βροῦν σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ ὅλα τά σπήλαια καὶ τά καλύβια τῆς περιοχῆς τῶν Κατουνακίων. Ἐκαναν μεγάλους ἀγῶνες πάντοτε μέ τήν εὐλογία τοῦ πνευματικοῦ τους. Παράλληλα μελετοῦσαν καθημερινά τά ἀσκητικά συγγράμματα τῶν Πατέρων, πρωτίστως τήν Ἁγία Γραφή, ἰδίως τήν Καινὴ Διαθήκη καὶ τούς Ψαλμούς, καθώς καὶ τούς Βίους τῶν ἁγίων «πού ξεκουράζουν τόν νοῦ, γλυκαίνουν τήν καρδιά, ἐμπλουτίζουν τήν διάκρισι καὶ διεγείρουν τόν ζῆλο γιὰ μεγαλύτερα ἀσκητικά κατορθώματα» (σ. 76). Ἐνα ἀπό τά γεροντάκια, ὁ Γερο- Ἰωσήφ ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ. Ἀργότερα, μέ πρόταση τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ, ὁ Φραγκίσκος κείρεται μεγαλόσχημος μοναχός σέ ἡλικία εἴκοσι ὀκτώ ἐτῶν (31^η Αὐγούστου 1925) καὶ λαμβάνει τό ὄνομα τοῦ μεταστάντος Γέροντος Ἰωσήφ. Τό 1928 οἱ δύο ὑποτακτικοὶ μετακομίζουν μέ τό γέροντά τους γιὰ περισσότερη ἡσυχία στήν Σκήτη τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ὥστε ἀπερίσπαστα νά καλλιεργήσουν τήν εὐχούλα. Ἀναγκάστηκαν νά κτίσουν ἀπό τήν ἀρχή τά κελλάκια τους μέ πολύ πενιχρά ὑλικά. «Σάν τά κοτέτσια ἦταν (τά κελλιά τους), ὅπου ἡ πόρτα καὶ τό παράθυρο ἦταν ἕνα καὶ τό αὐτό. Ἀλλά ἡ θεά ἀπό ἐκεῖ ἦταν κάτι τό ἐξαιρετικό» (σ. 86). Μετά τήν κοίμησι καὶ τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ οἱ δύο ὑποτακτικοὶ κληρονόμησαν ὡς ἐφόδιο καὶ σκέπη τήν εὐχή τῶν Γεροντάδων τους. Ὁ Ἰωσήφ σέ ἡλικία τριάντα δύο ἐτῶν ἔγινε κανονικός Γέροντας. Μετά τήν κοίμησι τοῦ Γέροντός τους Ἐφραίμ οἱ δύο ὑποτακτικοὶ ἐπεδόθησαν σέ ἀκόμα μεγαλύτερους ἀγῶνες: νηστεία, ἀγρυπνία, προσευχή. Κύριο μέλημά τους ἡ νοερά προσευχή. Τό 1938 μετακομίζουν στίς ἀπόκρημνες σπηλιές τῆς Μικρᾶς Ἁγίας Ἄννης. Σ' ἕνα ἀπό τά σπήλαια ὑπῆρχε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Ἐκεῖ διαμόρφωσαν τόν χώρο, ἔκτισαν καὶ μερικά κελλιά καὶ παρέμειναν στό σπήλαιο αὐτό ἕως τό 1947. Τό 1951 μεταφέρονται στήν Νέα Σκήτη, στήν καλύβη τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἀναχώρησι γιὰ τήν οὐράνια πατρίδα τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ ἔγινε στίς 15 Αὐγούστου, ἑορτῆ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅπως τόν εἶχε πληροφορήσει ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

Δέν θά σταθοῦμε σέ περισσότερα βιογραφικά-ἐξωτερικά στοιχεῖα γιὰ τή ζωή τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ, ἀλλά θά προσπαθήσουμε νά δώσουμε μέ ἄδρες γραμμές μιὰ πνευματική βιογραφία τοῦ Γέροντος, ὅσο αὐτό εἶναι δυνατό. Ἀλλά πρὶν προχωρήσουμε, ἄς ἀφήσουμε τόν Γέροντα Ἐφραίμ τόν Φιλοθεΐτη νά μᾶς τόν περιγράψει μέ γλαφυρό τρόπο: «Ἦταν κοντός στό ἀνάστημα, μέ μέτρια σωματική διάπλασι καὶ εἶχε μεγάλα, εἰρηνικά, γαλανὰ μάτια. Τά πρώην καστανὰ μαλλιά του εἶχαν γίνει γκριζὰ, ἀφοῦ ἦταν πενήντα ἐτῶν τότε. Παρ' ὅτι πού δέν φρόντιζε νά χτενίζεται, νά κόβη τά νύχια του, δηλαδή νά περιποιεῖται τό σῶμα του, ἐν τούτοις ἡ παρουσία του εἶχε μιὰ παράξενη χάρι, κάτι τό ἐπιφανές καὶ ἐνδοξο, πού θά νόμιζε κανεῖς ὅτι πρόκειται γιὰ βασιλιά! Ἀφοῦ δέν πλενόταν ποτέ, μερικοὶ ἐπισκέπτες περίμεναν νά μυρίζη, ἀλλά τούς ἔκανε ἐντύπωσι πῶς ὄχι μόνο δέν μύριζε, ἀλλά εἶχε καὶ μιὰ λεπτή εὐωδία. Αὐτό ἦταν κάτι τό ὑπερφυσικό, ἀφοῦ πάντα δούλευε σκληρά καὶ ἴδρωνε πάρα πολύ. Τό

παρουσιαστικό του ἦταν γλυκύτατο. Μόλις τὸν ἔβλεπες, γαλήνευες. Ὅπως ἦταν τὸ ἐξωτερικό του εἰρηνικό, ἔτσι ἦταν καὶ τὸ ἐσωτερικό του. Τὸ πρόσωπό του ἦταν ἰλαρό» (σ. 226). Τὴν ἴδια αἰσθησὴ ἀποκόμιζε κανεὶς ὅταν συναστρεφόταν τὸν μακαριστὸ Ἰάκωβο Τσαλίκη, τὸ εὐώδες αὐτὸ ἄνθος τῆς θείας χάριτος. Ἦταν γλυκὺς καὶ προσηνῆς πρὸς ὅλους. Δέν σοῦ ἔκανε καρδιά νὰ τὸν ἀποχωρισθεῖς. Φαινόταν οὐράνιος, θεῖος, πραγματικά χαριτωμένος. Βλέπετε, τὰ γνωρίσματα τῆς χάριτος εἶναι κοινὰ στοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ.

Φανταστεῖτε τὸν Γέροντα Ἰωσήφ, τὸν αὐστηρὸ ἀσκητή, τὸν ἄνθρωπο πού πάνω ἀπ' ὅλα ἀγαποῦσε τὴν ἡσυχία καὶ τὴν προσευχὴ νὰ ὀμιλεῖ γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν. Ποιὸς ἄραγε δέν θὰ ἠθελε νὰ στέκεται καὶ νὰ τὸν ἀκούει; Νὰ μιὰ ωραία περιγραφή: «Στίς διηγήσεις του ἦταν χαριέστατος. Ὅταν μιλοῦσε, ἤθελες συνεχῶς νὰ τὸν ἀκούς. Πάμπολλα μᾶς ἔλεγε, διότι γνώριζε πολλοὺς παλαιούς μοναχοὺς. Ζωντανὴ παράδοσις. Θὰ μπορούσαμε νὰ γράψουμε ἓνα νέο Γεροντικό». Καὶ ὁ ἀπώτερος σκοπὸς του: «Ἐτσι μᾶς τόνωνε, μᾶς δυνάμωνε, μᾶς τόνωνε τὴν πίστι καὶ μᾶς ἐτοίμαζε γιὰ τὴν παλαιίστρα τῶν πνευματικῶν ἀγώνων» (σ. 298). Ὡς ἔμπειρος πνευματικὸς πατέρας παρακολουθοῦσε διακριτικά κάθε μέλος τῆς συνοδείας. Ἦξερε τὸν χαρακτήρα καὶ τίς δυνατότητες τοῦ καθενός. Τίποτε δέν τοῦ ξέφευγε. Σέ ἄφηνε νὰ φᾶς τὰ μούτρα σου γιὰ νὰ ἐπέμβει ἔπειτα ὡς ἔμπειρος πνευματικὸς ἰατρός καὶ νὰ βάλει τὸ νυστέρι στὴν πληγὴ, γιὰ νὰ βγάλει τὸ ἀπόστημα. Ἦταν ἠθελες νὰ μείνεις στὴν συνοδεία του, ἔπρεπε νὰ τοῦ κάνεις ἀπόλυτη ὑπακοή. Ἦταν δέν ἔχεις διάθεση νὰ ἀκούσεις καὶ νὰ ἐφαρμόσεις κυρίως τίς συμβουλές τοῦ ἱατροῦ, τότε γιατί νὰ ἔρθεις κοντά του. «Ἐπειδὴ εἶχε περάσει καὶ δοκιμάσει ὅλα τὰ ἀσκητικά παλαιίσματα, ἤξερε ἀκριβῶς πὼς ἔλκεται καὶ πὼς διατηρεῖται ἡ θεία χάρις» (...) «Πέρασαν πολλοὶ καὶ ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὸν Γέροντα, ἀλλὰ ὅλοι σχεδὸν ἔφυγαν. Πέρασαν ἄνθρωποι γραμματισμένοι, μὲ μεγάλες σπουδές καὶ θέσεις, ἀλλὰ μόλις τοὺς ἔβαζε ὁ Γέροντας μέσα στὸ καμίνι τῆς ὑπακοῆς, παρὰ τὴν προθυμία τους, ἔφευγαν. Κανένας δέν μπορούσε νὰ μείνη κοντά στὸν Γέροντα, ἂν δέν ξέγραφε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴ ζωὴ, γι' αὐτὸ καὶ ἡ συνοδεία του δέν ἔγινε ποτέ μεγάλη. Ἐλεγε χαρακτηριστικά: "Θέλω νὰ κάνω μοναχό, ἀληθινὸ μοναχό! Ὅχι νερόβραστα πράγματα". (σ. 183).

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ Γέροντας εἶχε ἓνα πολὺ αὐστηρὸ τυπικό, γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ δείξεις τέλεια αὐταπάρνηση, ἂν ἠθελες νὰ παραμείνεις κοντά του. Ἦταν ὅμως τὰ κατάφερνες καὶ ἔμενες, τότε κέρδιζες πραγματικά τὸν Παράδεισο. Γι' αὐτὸ ὁ π. Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης δεκαετίες ἀργότερα, ὅταν ἐπισκέφθηκε τὸ ἐγκαταλελειμμένο ἐκκλησάκι τοῦ κελλιοῦ τοῦ Γέροντος μὲ φανερὴ συγκίνηση καὶ ποταμούς δακρύων ἔλεγε στὸ συνοδό του: «**Αἰωνία του ἡ μνήμη! Αἰωνία του ἡ μνήμη! Χορτάσαμε χάρι! Χορτάσαμε χάρι! Ἐδῶ ἐπὶ τρία χρόνια κοντά στὸν Γέροντα Ἰωσήφ ἤπια νερό, ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ παραδείσου**» (σ. 182).

Γιὰ νὰ χορτάσεις ὅμως χάρη, ὅπως ὁ Γέροντας Ἐφραίμ, ἔπρεπε νὰ δώσεις αἷμα γιὰ νὰ λάβεις πνεῦμα» κατὰ τὸ πατερικό. Ὁ δρόμος τῆς μακαρίας ζωῆς τῶν ἡσυχαστῶν δέν εἶναι στρωμένος μὲ ροδοπέταλα, ἀλλὰ μὲ ἀγκάδια. Εἶναι δρόμος αἱματηρός. Ζωὴ μαρτυρική. Στὴν ἔρημο δέν ἔχεις τίς παρηγοριές πού προσφέρει ἓνα ὀργανωμένο κοινόβιο. Ἡ λέξις ἄνεση εἶναι ξεγραμμένη ἀπὸ τὸ λεξιλόγιο τοῦ ἐρημίτη. Γιὰ νὰ ἔρθει ἡ οὐράνια παρηγοριά θὰ πρέπει νὰ ξεχάσεις τὴν ἀνθρώπινη. Τὸ λιτὸ φαγητὸ τους ἦταν ἐλαχιστότατο. Τὸ νερὸ ἀνύπαρκτο. Ὅ,τι χρειάζονταν τὸ κουβαλοῦσαν στὴν πλάτη τους ἀπὸ μακριά. Οἱ ἀχθοφοριές εἶχαν γίνεи σχεδὸν ὁ καθημερινὸς τους σύντροφος. Μαγειρεύανε ἔξω στὸ ἀγιάζι καὶ τὴ βροχή. Ὁ ἀέρας νὰ λυσομανᾷ, νὰ σβήνει τὴν φωτιά, νὰ σκορπᾷ τὰ ντεζερέδια στὸν κατήφορο. Καὶ νὰ εἶσαι καὶ

γριπιασμένος καὶ νὰ πρέπει νὰ βγαίνεις στὰ βράγια καὶ στὸν παγωμένο ἀέρα νὰ πλένεις τὰ λιγιστὰ κι αὐτὰ τσίγκινα πιατάκια. «Γιὰ τὰ πιάτα εἶχε ἀκόμη καὶ μιὰ ἄλλη πρωτότυπη τακτικὴ ὑγιεινῆς ὁ Γέροντας. Μόλις τελειώναμε τὸ γεῦμα, ρίχναμε νερό μέσα σ' αὐτὰ καὶ τὸ ἀπόπλυμα, ὅποιο κι ἂν ἦταν, κατόπιν τὸ πίναμε» (σ. 256). Ἐξ ἀποφάγια δὲν πέταγαν τίποτε. Ἐπρεπε ὅλα νὰ φαγωθοῦν, ἀκόμα κι ἂν εἶχαν ξινίσει, κι ἂν εἶχαν σκουληκιάσει. Ἐξ ἔλλειψης νεροῦ τὸ πρόσωπό τους τὸ ἐπλεναν μὲ τὰ δάκρυά τους. Σκληρὴ ζωὴ θὰ πεῖτε. Ἀλλὰ νὰ τὸ συμπέρασμα: «**Σὴν τρωγλωδῦτες ζούσαμε καὶ ὅμως μᾶς σκέπαζε ὁ Θεὸς καὶ δὲν καταλαβαίναμε τὴν δυσκολία. Ἦταν μαρτυρικὴ ἡ ζωὴ μας, ἀλλὰ τρισχαριτωμένη**» (σ. 257). Ἡ ἐπιλογή τοῦ Γέροντος δὲν ἦταν ἀναγκαστικὴ, ἀλλὰ συνειδητὴ. Ἦθελε τὸν μοναχὸ ἀπλό, λιτό, μὲ ἐλάχιστα πράγματα, ἀκτῆμονα. Ἡ διδασκαλία τοῦ Γέροντος ἦταν ὅτι: «ὅταν ὑστερηται κανεὶς καὶ ὑπομένη, τότε ἔρχεται ἡ εὐλογία ἀπὸ τὸν Θεό».

Ἡ ἄσκηση δὲν περιοριζόταν μόνο στὰ ἐξωτερικά, πού ἔχουν πραγματικὰ τὴ δυσκολία τους. Νὰ πῶς περιγράφεται ἡ ἄσκηση τῆς προσευχῆς: «Συνήθως ἔκαναν Νοερὰ προσευχὴ ὄρδιοι, γιὰ νὰ καταπολεμήσουν τὸν ὕπνο γιὰ 7-8 ὥρες, μὲ ἀπόλυτη συγκέντρωσι, ταπεινώσι καὶ συντριβὴ θυδίζοντας τὸ νοῦ μέσα στὴν καρδιά. Κατόπιν ἄρχιζαν τίς μετάνοιες, πού ἦσαν περίπου 3.500 γιὰ τὸν καθένα τους, καὶ ἔαν ἔκανε κρῦο καὶ περισσότερες! Διότι σπανίως ἄναθαν σόμπα, γιὰ νὰ μὴν τοὺς πολεμᾷ ὁ ὕπνος. Μετὰ τίς μετάνοιες ἀκολουθοῦσε ὁ ἀπαραίτητος μοναχικὸς τους κανόνας μὲ κομποσχοίνια» (σ. 67).

Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι ὁ Γέροντας ἢ καλύτερα πτυχές τῆς ζωῆς τοῦ Γέροντα μᾶς γίνονται γνωστὲς μέσα ἀπὸ τίς σχέσεις του μὲ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι καὶ μᾶς διασώζουν τίς σχετικὲς πληροφορίες. Καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικὸς τῆς συνοδείας του. Μιὰ συνοδεία πού ἦταν συντονισμένη στοὺς πνευματικὸς σκοποὺς πού εἶχε βάλει ὁ Γέροντας. Μιὰ συνοδεία ἐνωμένη καὶ ἀγαπημένη, ἂν καὶ ἐλάχιστα τὰ μέλη τῆς ἐπικοινωνοῦσαν μεταξύ τους πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀργολογίας. Ἦταν ὅμως ἐνωμένη, διότι ἦταν προσευχομένη, διότι ἡ προσευχὴ καὶ ὑπακοὴ στό πρόσωπο τοῦ Γέροντος τοὺς διασφάλιζε. Στὴν εὐλογημένη αὐτὴ συντροφιά δὲν ὑπῆρχε χώρος γιὰ νὰ εἰσχωρήσει ὁ διάβολος, διότι τοῦ ἔκοθαν κάθε δικαίωμα ἀκολουθώντας τὴν πνευματικὴ γραμμὴ πού χάραζε ἡ πείρα καὶ ἡ διακριτικότητα τοῦ Γέροντα.

Κύριο μέλημα, λοιπὸν τῆς εὐλογημένης αὐτῆς συνοδείας ἦταν τὸ ἔργο τῆς προσευχῆς. Ὅλα κινοῦνταν γύρω ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄξονα. Καὶ ἡ ἄσκηση καὶ ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἐργασία καὶ ἡ κατ' ἰδίαν μελέτη καὶ ἡ ὑπακοὴ ἀπέβλεπαν στό πῶς ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἰδίως ἡ ἄσκηση τῆς Νοερᾶς προσευχῆς θὰ γινόταν μὲ τὸν καλύτερο καὶ πιὸ καρποφόρο τρόπο. Τὸ ἡμερήσιο πρόγραμμα τῆς συνοδείας τὸ καθόριζε ἡ καθημερινὴ πολύωρη ἀγρυπνία. Σηκωνόντουσαν μὲ τὸ ἡλιοβασίλεμα καὶ ἔπιναν μόνο ἓνα καφέ πού τοὺς βοηθοῦσε στό κόπο τῆς ἀγρυπνίας. Οἱ ἀσθενέστεροι μποροῦσαν νὰ πάρουν ἓνα μικρὸ κέρασμα γιὰ περισσότερὴ τόνωσή τους. Ὁ Γέροντας καὶ ὁ πατήρ Ἀρσένιος, ὡς παλαιότεροι, συνήθως ἔκαναν περισσότερὴ ἄσκηση καὶ προσευχὴ, δίνοντας ἔτσι καὶ τὸ παράδειγμα στοὺς νεωτέρους. Ἐπαιρναν τὴν εὐχὴ τοῦ Γέροντα καὶ χωρὶς νὰ ἀνταλλάξουν οὔτε μιὰ κουβέντα μεταξύ τους πῆγαιναν στό κελλάκι τους.

Ἐδῶ ἀξίζει νὰ θυμηθοῦμε τὴν προτροπὴ τοῦ Κυρίου μας: «σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ» (Ματθ. στ', 6). Ἐκεῖ, λοιπὸν,

στό «ταμείον» τους ἔδιναν τὸν καλύτερο ἑαυτό τους στὸν Θεό: «μετὰ τὴν ἔγερσι ἔπρεπε νὰ προσέχουμε πολὺ τίς αἰσθήσεις μας, ὥστε νὰ προσφέρουμε τὴν "ἀφρόκρεμα" τοῦ νοῦς στὴν προσευχή. Οὔτε συνομιλίες, οὔτε μετεωρισμοί, οὔτε τίποτα» (σ. 267). Ἀκολουθοῦσαν τὴ μέθοδο προσευχῆς πού τοὺς εἶχε διδάξει ὁ Γέροντας καὶ ἔτσι ἔρχονταν σὲ κατάνυξη, συντριβὴ καὶ μετάνοια καὶ «ἀμέσως μετὰ τὴν συντριβὴ καὶ τὴν ταπείνωσι τῆς καρδίας ἀρχίζαν τὴν εὐχή» (σ. 268).

Ὁ Γέροντας ὡς πνευματικὸς στρατηγὸς ἔδινε τὸ σύνθημα καὶ ἡ ἐργασία τῆς προσευχῆς ἀρχίζε. Ὁ ἴδιος ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτό του: «Ἡ νοερά προσευχή εἰς ἐμένα εἶναι ὅπως ἡ τέχνη τοῦ καθενός, καθ' ὅτι ἐργαζόμενον αὐτὴν τριανταεξὶ καὶ ἐπέκεινα χρόνια», δηλαδή σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς μοναχικῆς του ζωῆς (σ. 269). Ἀλλὰ ἴσως κάποιος ἀπορήσει: γιατί τόσο προσευχή καὶ μάλιστα ἀγρυπνία, δὲν φτάνει ἓνα ἀπλό τρισάγιο, τὸ πιστεύω ἢ μερικὲς προσευχοῦλες πού ἔχουν τὸ προσευχητάρια ἢ δικές μας αὐτοσχέδιες προσευχές; Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς κάπου ἔχουμε χάσει τίς ρίζες τῆς ὁρθόδοξης παράδοσης, ἐπηρεασμένοι προφανῶς ἀπὸ ἓνα δυτικὸ τρόπο πνευματικῆς ζωῆς ἀκόμα καὶ στὰ πνευματικά. Ὅμως ἡ ἀγιορείτικη ἀγρυπνία καὶ μάλιστα αὐτὴ ἡ «ἐν γνώσει ἀγρυπνία» πού γινόταν στὰ ὄρη καὶ στὶς σπηλιές τοῦ Ἁγίου Ὅρους ἔχει ἄλλη χάρη καὶ δίνει πλούσιους καρπούς: «Ἡ ἐν γνώσει ἀγρυπνία μετὰ δακρῶν, γεννᾷ τὴν ψυχικὴ παράκλησι, γεμίζει τὴν καρδιά ἀπὸ χαρὰ, κάνει τὸν νοῦ ἀνάλαφρο, δίδοντας φτερά γιὰ νὰ πετᾷ στὰ νοητὰ ὕψη καὶ στὶς διάφορες θεωρίες, ἀπὸ τίς ὁποῖες πλουτίζει ἡ ψυχὴ πλοῦτο κάλλους θείων γνώσεων. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀγρυπνῇ ὁ μοναχός, ἀλλὰ καὶ κάθε χριστιανός, ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ἀκαταστασία, μένει στερημένος θείκης παρακλήσεως. Ἡ καρδιά του εἶναι ἄδεια καὶ κενὴ ἀπὸ χαρὰ, ὁ δὲ νοῦς του σκοτισμένος καὶ γεμάτος ἀπὸ βρώμικους λογισμοὺς. Τὸ ἀνικανοποίητο αὐτὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν Χάρι τοῦ Θεοῦ, τὸν ὠδεῖ στὴν κατάκρισι, στὴν ἀργολογία, στὴ ραθυμία, στὴν παρρησία, νομίζοντας ὅτι ἔτσι ἐκτονώνεται, ἐνῶ δυστυχῶς δηλητηριάζεται ψυχικά μὲ ἀδῆλα ἀποτελέσματα» (σ. 293).

Μία κυρία κάποτε μοῦ ἐξομολογήθηκε ὅτι ἀργεῖ πολὺ νὰ τὴν πάρει ὁ ὕπνος τὸ βράδυ καὶ βρισκόταν σὲ κατάστασι ἀθυμίας καὶ ἀμηχανίας. Τότε ἐγὼ τῆς συνέστησα νὰ διαβάξει βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας, νὰ λέει τὴν εὐχὴ μὲ τὸ κομποσχοινάκι. Μετὰ ἀπὸ καιρὸ ἤρθε καὶ μὲ εὐχαρίστησε, γιατί γέμισε μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ τίς «κενές» βραδινές τῆς ὥρες καὶ μάλιστα ἔκανε μιά πολὺ εἰλικρινῆ καὶ συνειδητοποιημένη ἐξομολόγησι.

Οἱ ἄνθρωποι σήμερα καὶ ἰδίως οἱ νέοι μας δὲν «ἀγρυπνοῦν», ἀλλὰ ξενοχτοῦν καὶ νομίζουν ὅτι ὁ μεταμεσονύκτιος αὐτὸς διασκορπισμὸς θὰ τοὺς προσφέρει ἱκανοποίησι στὸ ἐσωτερικὸ τους ἀνικανοποίητο. Οἱ νέοι μας σήμερα εἶναι ὀργισμένοι, τὰ «σπᾶνε» ὄχι μόνον στὰ νυχτερινὰ κέντρα, ἀλλὰ καὶ στοὺς δρόμους, στὰ ὁδοφράγματα καὶ τίς πορεῖες διαμαρτυρίας. Διανυκτερεύουν ὡς καταληψίες στὰ σχολεῖα σάν τὰ διανυκτερεύοντα φαρμακεία καὶ οἱ ψυχούλες τους εἶναι ταραγμένες καὶ ἄδειες. Ἄς τὰ σκεφτόμαστε αὐτὰ τὰ παιδιὰ λέγοντας ἓνα Κύριε ἐλέησον καὶ κάποτε κάποτε χύνοντας ἓνα δάκρυ. Δυστυχῶς φέτος στὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ καὶ στὶς ἄλλες πόλεις θὰ ζήσουμε ματωμένα Χριστούγεννα. Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ μὲ τὴν παρρησία πού ἔχει στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἅς προσευχηθεῖ γι' αὐτὰ τὰ παιδιὰ, γιὰ τοὺς γονεῖς τους, γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία.

Ἄν χρωστᾶμε κάτι σήμερα οἱ νεοέλληνες στὸν Γέροντα Ἰωσήφ, εἶναι κυρίως ἡ προσφορὰ του στὴν ἀνανέωσι καὶ ἀναζωπύρωσι τῆς παραδόσεως περὶ Νοεράς καρδιακῆς

προσευχῆς. Τό καλύτερο προσωνύμιο γιὰ τὸν Γέροντα θὰ ἦταν, νομίζω, ὁ Δάσκαλος τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Ἡ καλλιέργεια τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ γιὰ μᾶς τοὺς ἀμυήτους φαντάζει κάτι ἀπρόσιτο καὶ ἀπροσπέλαστο. Γι' αὐτούς, ὅμως, πού ἐζήσαν κοντὰ στὸν Γέροντα ἦταν ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ζωῆς τους. Ἐφάρμοζαν λέγοντας τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με» τὸ παύλειο: «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» (Α΄ Θεσ. ε΄, 17). Ἔλεγαν τὴν εὐχὴ παντοῦ καὶ πάντοτε: στὸ ναό, στὸ κελλί, στὸ ἐργόχειρο, στίς συχνές ἀχθοφορίες τους, παντοῦ. Τηροῦσαν μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια τὴν ἐπιθυμία τοῦ Γέροντά τους. Κάθε ἀρχὴ ὅμως καὶ δύσκολη. Ἔτσι ὅπως μᾶς λέει ὁ Γέροντας Ἐφραίμ ὁ Φιλόθειτῆς στὴν ἀρχὴ δυσκολεύτηκε πολὺ: «Στὴν ἀρχὴ εἶχα πολλές δυσκολίες στὴν προσευχὴ. Δέν μπορούσα νὰ προφέρω καθόλου τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Νόμιζα ὅτι φρακάριζε τὸ μυαλό μου, ὁ ἐνδιάθετος λόγος δέν ἐκινεῖτο μὲ τίποτε. Οὔτε τὸ “Κύριε” δέν μπορούσα νὰ πῶ. Προσπαθοῦσα μὲ ὅλες μου τίς δυνάμεις, ἀλλὰ δέν προχωροῦσε. “Τί γίνεται τώρα ἐδῶ;” Ὁ Γέροντας μου ἔλεγε:-Μὴ στενοχωριέσαι, βαβούλη μου. Μόνο ἐπίμενε ἐδῶ. Χτύπα καὶ θὰ σπάση. Εἶναι ὁ φλοιός. Ἄμα σπάση ὁ φλοιός τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ὁ σπόρος πού εἶναι μέσα στὴ γῆ καὶ ἀρχίζει νὰ βγάξη φύτρο, σπάζει τὴν κρέμα τῆς γῆς πού ἔχει ξεραθεῖ, κι ἔτσι φυτρώνει. Καὶ ἄμα φυτρώση, θὰ μεγαλώση, θὰ ἀνθίση, θὰ καρποφορήση. Καὶ τότε θὰ χαίρεσαι ἀπολαμβάνοντας τοὺς καρπούς τοῦ Πνεύματος...καὶ θὰ σοῦ ἀνοίγεται ἡ ὄρεξις γιὰ περισσότερη καρποφορία καὶ πνευματικὴ ἀπόλαυσι» (σ. 231).

Ὁ ἀρχάριος ὑποτακτικὸς δυσκολεύεται. Πέφτει, ἀλλὰ σάν τὸ μικρὸ παιδί τὸν σηκώνει ὁ Γέροντας καὶ ξαναπροσπαθεῖ. Ἡ διακριτικὴ καθοδήγηση τοῦ δασκάλου εἶναι ἀπαραίτητη. Ὁ Γέροντας δέν συνήθιζε νὰ λέει πολλὰ λόγια περὶ εὐχῆς. Ἔδινε τίς ἀπαραίτητες συμβουλές στὴν πράξη. Ὁ Γέροντας δέν ἦταν αὐτὸ πού λέει ὁ λαός: “δάσκαλε πού δίδασκες καὶ νόμο δέν ἐκράτεις“. Καὶ δίδασκε καὶ κρατοῦσε πολὺ καλά τὸν νόμο καὶ ἐκ πείρας συμβούλευε: «Ἡ στάσις τοῦ ἦταν “προχώρα καὶ ἐγὼ σέ παρακολουθῶ”. Καὶ ὁ λόγος ἐγένετο πράξις. Μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Γέροντα κοπιάζαμε στὴν προσευχὴ. Καὶ ἐρχόταν φορές νὰ κάνουμε τρεῖς, τέσσερις, πέντε ὥρες Νοερά προσευχὴ, μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι, καὶ τὸ νοῦ κολλημένο μέσα στὸ βάθος τῆς πνευματικῆς καρδιάς. Καμμιά φορά σήκωνα τὸ κεφάλι νὰ πάρω ἀέρα, ἀλλὰ ἡ γλυκύτητα μὲ τραβοῦσε πάλι μέσα στὴν καρδιά! Ἡ ψυχὴ μου εἶχε γευθῆ καὶ ἔλεγε: “Μὴ ζητᾶς τίποτε ἄλλο, αὐτὸ εἶναι. Αὐτὸς εἶναι ὁ πολὺτιμος οὐράνιος θησαυρός. Ἀπόλαυσέ τον!” Ἀλήθεια! Πολλές φορές οἱ προσευχῆς τοῦ Γέροντός μου μὲ βοήθησαν νὰ ἀποκτήσω πνευματικὴ αἴσθησι τῆς θεῖας Παρουσίας. Ἀλλὰ ἐμεῖς οἱ νεώτεροι ἦταν ἀδύνατον νὰ φτάσουμε τίς πνευματικὲς πτήσεις τοῦ ὑψιπέτου Γέροντος Ἰωσήφ» (σ. 277, 278).

Ὁ Γέροντας διαρκῶς συμβούλευε: «σιωπὴ καὶ εὐχὴ». Ἔτσι εὐλογεῖτο ἡ ἐργασία, ἀγιαζόταν τὸ στόμα, ἡ γλῶσσα, ἡ καρδιά, ὁ χῶρος, ὁ χρόνος, ὅλος ὁ ἀνθρωπος. «Ὁ μαναχὸς πού λέει ἀδιαλείπτως τὴν εὐχούλα, ὀπλιζεται μὲ τέτοια θεϊκὴ δύναμη, πού καθίσταται ἀπρόσβλητος ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἀφοῦ αὐτὴ τοὺς καίει καὶ τοὺς μαστιγώνει» (σ. 279). Ὁ Γέροντας τόνιζε πὼς ἡ ὑπακοὴ φέρνει τὴν προσευχὴ στὸν ἀνθρωπο καὶ ὄχι ἡ προσευχὴ τὴν ὑπακοή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Γέροντας Ἐφραίμ ὁ Φιλόθειτῆς, νεαρό καλογέρι τότε καὶ εὐρισκόμενος ἐν ὑπακοῇ ἔλεγε: «Γέροντα, μ' αὐτὴν τὴν εὐχὴ πρέχουν ποτάμι τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια μου καὶ καίει μιὰ φωτιά τὴν καρδιά μου γιὰ τὸν Χριστό» (σ. 170).

Ἐδῶ πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ Εὐχὴ, δέν ἔχει ἀτομοκεντρικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ στὸ «ἐλέησόν με» περικλείει ὅλη τὴν ἐνιαία ἀνθρώπινη φύση, ὅλον τὸν κόσμο. Ἡ Νοερά προσευχὴ, ὅμως, γιὰ νὰ καρποφορήσει θὰ πρέπει νὰ βρεῖ καὶ τὸ κατάλληλο ἔδαφος. Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ

ἤξερε νὰ διακρίνει ποιά ἄτομα ἦταν καλοδιάθετα καὶ γόνιμο ἔδαφος γιὰ νὰ εὐδοκιμήσει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι κάποτε, ὅταν εἶδε τὸν πατέρα Ἰωαννίκιο –δὲν ἀνῆκε στὴ συνοδεία του- εἶδε μετὺς νοερούς ὀφθαλμούς του ὅτι ἦταν «καλὸ παιδί» καὶ εἶπε μέσα του: «Στάσου νὰ μάθουμε τὴ Νοερά προσευχὴ σ' αὐτὸ τὸ καλογέρι». Καὶ τὸ καλογέρι αὐτὸ ἄγευστο ὡς ἐκείνη τὴ στιγμή ἀπὸ τὰ οὐράνια αὐτὰ πράγματα, ἄκουγε μὲ προσοχὴ καὶ διάθεση ὑπακοῆς τὰ ἀπλά λογάκια τοῦ Γέροντα. Πῆρε καὶ τὴ συγκατάθεση ἀπὸ τὸν πνευματικὸ τοῦ πατρὸς Ἰωαννικίου, τὸν παπα-Ἀνανία καὶ ἄρχισε νὰ τοῦ διδάσκει τὰ τῆς εὐχῆς. «Ἔτσι ὅταν ὁ πατὴρ Ἰωαννίκιος ἦταν στὴ βάρκα μόνος του, μέσα στὴν ἀπομόνωση καὶ τὴν ἡσυχία τῆς νυκτερινῆς θαλάσσης, φώναζε ἀκατάπαυστα τὴν εὐχούλα. «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ... Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ...» Σὲ λίγο ἡ προσευχὴ ἄρχιζε νὰ λέγεται ἄνετα καὶ νὰ τοῦ δημιουργῆ καρδιακὴ θέρμη, ὅποτε ὁ νέος μοναχὸς ἐπιδόθηκε ὀλοψυχα σ' αὐτὴν τὴν εὐλογημένη ἐργασία. Ἔτσι αὐτὸ τὸ καλογέρι ἔμαθε καὶ ἔλαβε τὴν εὐχὴ ἀπὸ τὸν Γέροντα Ἰωσήφ, διότι ἦταν καθαρό. Εἶχε γίνει ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ καλοὺς μοναχοὺς τῆς Σκήτης (τῆς Μικρᾶς Ἁγίας Ἄννης) καὶ τὸ ὄνομά του τὸ θυμούνται ὅλοι οἱ παλαιοὶ πατέρες». (σ. 210). Ὁ μοναχὸς αὐτὸς προσβλήθηκε ἀπὸ φυματίωση. Ὁ Γέροντας τοῦ συμπαρυστάθηκε πολὺ. Μὲ τὸν ἀγῶνα του, ἀλλὰ καὶ μὲ τίς προσευχὰς τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ κέρδισε μιὰ ωραιότατη θέση στὴν ἀγκαλιά τοῦ Χριστοῦ μας, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα μὲ τὴν εὐχὴν ἀπέφερε... (σ. 210).

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ δὲν ἀπολυτοποιοῦσε τὴν χάρις πού δίνει ἡ Νοερά προσευχὴ. Ἔδινε μεγάλη σημασία καὶ στὴν Θεία Λειτουργία, τὸ μυστήριον τῶν μυστηρίων. Ἀρχικὰ στὴ συνοδεία του λειτουργοῦσαν κάθε Σαββατοκύριακο καὶ μετεῖχαν τῆς Θείας Μεταλήψεως. Ἀργότερα, ὅταν ἀπέκτησε ἡ συνοδεία ἱερεῖς, λειτουργοῦσαν καθημερινά. Ὁ Γέροντας ἀγαποῦσε πολὺ νὰ μεταλαμβάνει συχνά. «Ἦταν ἀπὸ τοὺς λίγους ἐκείνους Ἁγιορεῖτες, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζαν τὴν συχνὴ θεία κοινωνία» (σ. 378). Ἄν καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἦταν λειτουργός, ὅμως ἀξιωνόταν νὰ βλέπει θαυμαστά πράγματα. «(ἀναφερόμενος στὸ Γέροντα Ἐφραίμ τὸν Φιλοθεῖτη, πού τότε ἦταν διάκονος): «-Κούτσικο, τὸν εἶδες αὐτὸν πού ἦταν κοντά σου; -Ποῖόν Γέροντα; - Ὅταν ἐδύμιαζες ἔξω, σὲ ἀκολουθοῦσε ἕνας ἄγγελος μὲ μιὰ λαμπάδα. Προχωροῦσε αὐτὸς καὶ σὺ ἐδύμιαζες. Δὲν τὸν ἔβλεπες; Ὁ Γέροντας ἔβλεπε, ἀλλὰ ἐγὼ πού νὰ δῶ!!! Ἄλλη φορά πάλι πού λειτουργοῦσαμε, ὁ παπα-Χαράλαμπος ὡς ἱερεὺς κι ἐγὼ ὡς διάκονος, κατὰ τὸν καθαγιασμό τῶν τιμίων Δώρων ὁ Γέροντας μπῆκε μέσα στὸ ἱερό βῆμα. Καὶ μετὰ πού τελειώσαμε τὴ θεία Λειτουργία, μὲ ἀκατανόητα λόγια μᾶς εἶπε: -Συμμετεῖχα κι ἐγὼ σ' αὐτὸ τὸ ΟΠΟΙΟ κάνατε ἐκεῖ μέσα. -Τί; Γέροντα; -Νά, αὐτὸ πού ἱερουργεῖτε. Ἐκεῖ μέσα εἴσαστε ἄγγελοι καὶ ὄχι κοινοὶ ἀνδρωποὶ. Καὶ μόλις μπῆκα κι ἐγὼ μέσα μὲ πῆρε κι ἐμένα αὐτὴ ἡ Χάρις» (σ. 378).

Ὁ Γέροντας ἦταν ὁ ἀδόρυθος παρατηρητὴς τῶν πάντων. Ἦταν, θὰ λέγαμε, ὁ προπονητὴς τῶν ἱερέων πού λειτουργοῦσαν στὸ ταπεινὸ ἐκκλησιάκι τῆς καλύβης του. Πρὶν τὴν θεία Λειτουργία, εἶχε προηγηθεῖ ὁ προσωπικὸς κανόνας μὲ ὀλονύκτιο ἀγρυπνία, νοερά προσευχὴ, μετάνοιες, δάκρυα. Εἶχε καλλιεργηθεῖ τὸ ἔδαφος γι' αὐτὸ κι ὁ παπα-Ἐφραίμ ὁ Κατουνακιώτης ἔβλεπε ὀλοζώντανη τὴ Χάρις: «Συχνά στὴ θεία Λειτουργία ὁ παπα-Ἐφραίμ ἔβλεπε τὴν θεία Χάρις ὀλοζώντανη, ψηλαφητὴ, νὰ γεμίζει ὅλο τὸ ἐκκλησιάκι. Διὰ τοῦτο ἔλεγε ἐμπειρικά ὅτι: «Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δὲν ὁρᾶται, ἀλλὰ ἡ χάρις Του ὁρᾶται.»» (σ. 177).

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἦταν, ὅπως εἶπαμε στὴν ἀρχή, ὁ Θεολόγος τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς χάριτος. Ὅμως μὲ τὸ φτωχὸ ἀνθρώπινο λεξιλόγιό του δὲν μποροῦσε νὰ περιγράψει τίς ἐμπειρίες τοῦ ἀκτίστου πού βίωνε, νὰ διηγηθεῖ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια τῆς θεολογίας. Ἐπειδὴ ὁ ἴδιος βίωνε

τέτοιου εἴδους ὑπερφυσικὲς καταστάσεις, μποροῦσε ὡς φωτισμένος ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα νηπτικὸς πατήρ νά γράφει: «Ὁ ἀληθὴς μοναχός, ὅταν ἐν τῇ ὑπακοῇ καὶ τῇ ἡσυχίᾳ καθάριση τὰς αἰσθήσεις καὶ γαληνιάσῃ ὁ νοῦς, καὶ καθαρισθῇ ἡ καρδιά του, τότε λαμβάνει χάριν καὶ φωτισμὸν γνώσεως καὶ γίνεται ὅλος φῶς, ὅλος νοῦς, ὅλος διαύγεια, καὶ βρῦει θεολογίαν, ὅπου ἂν γράφουν τρεῖς δὲν προλαμβάνουν τὸ ρεῦμα τῆς Χάριτος, ὅπου βρῦει κυματωδῶς καὶ σκορπιζει εἰρήνην καὶ ἄκραν ἀκινήσιαν παθῶν εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Φλογίζεται ἡ καρδιά ἀπὸ θείαν ἀγάπην καὶ φωνάζει: “Κράτει, Ἰησοῦ μου, τὰ κύματα τῆς Χάριτός σου, ὅτι ἀναλύομαι ὡσεὶ κηρός”» (ἀπὸ τίς Ἐπιστολές του, σ. 302). Οἱ ἴδιες καταστάσεις πού περιγράφει στό πῖό πάνω ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς του χαρακτηρίζουν τὸν ἴδιο: «Πολλές φορές, ὅταν ἐβγαίνει ἀπὸ τὴν πολύωρη ἀγρυπνία του μέ Καρδιακὴ προσευχή, τὸ πρόσωπό του ἦταν ἀλλοιωμένο καὶ φωτεινὸ καὶ τὸ Φῶς ἐκεῖνο, μέσα στό ὁποῖο λουζόταν συνεχῶς ἡ ψυχὴ του, κατὰ καιροῦς, περιέλουζε ἐμφανῶς καὶ τὸ σῶμα του. Ὁ Γέροντας ἦταν μέτοχος τοῦ ἀκτίστου Φωτός καὶ τὸ ἔβλεπε ὡς ὁ θεόπτης»(σ. 303). Ὁ Γέροντας εἶχε ξεπεράσει τὰ στάδια τῆς καθάρσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ καὶ εἶχε φθάσει στήν ἀνώτατη βαθμίδα, τὴ δέωση.

Αὐτός, λοιπόν, ὁ ἀδάμας τοῦ πνεύματος, αὐτός ὁ βιαστής τῆς φύσεως, αὐτό τὸ καθαρὸν δοχεῖον τῆς χάριτος, δὲν ἔμεινε ἀπρόσβλητος ἀπὸ τίς ἐπιθέσεις τοῦ ἀρχεκάκου. Ἔχουμε ἤδη πεῖ γιὰ τὴ συκοφαντία τῆς πλάνης πού τοῦ εἶχαν προσάψει. Ὡς ἡσυχαστὴς εἶχε ἓνα αὐστηρὸ πρόγραμμα καὶ προσπαθοῦσε νά τὸ τηρεῖ μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια. Ἄν καὶ ἐνημέρωνε πότε δέχεται, ἐν τούτοις ὀρισμένοι σκανδαλίζονταν καὶ ἄρχισαν νά διαδίδουν τὴν κατηγορία ὅτι ἦταν πλανημένος. Ὁ Γέροντας ἔβλεπε ὅτι πίσω ἀπ’ ὅλα αὐτὰ ἦταν ὁ διάβολος, γι’ αὐτὸ καὶ τοὺς ἀντιμετώπιζε μέ πατρικὴ ἀγάπη: «Ἦταν δὲ πολὺ προσεκτικὸς, σ’ αὐτούς πού σκανδαλίζονταν νά μὴν τοὺς κατακρίνῃ, γι’ αὐτὸ καὶ ἔλεγε: “Ἄς λένε ἐναντίον μου, τέτοια μάτια ἔχουν, ἔτσι βλέπουν. Δὲν φταῖνε οἱ ἄνθρωποι, τὰ μάτια τους δὲν βλέπουν σωστά”» (σ. 199). Ἀκόμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἀγγίξε ὁ πόνος πού προξενεῖ ἡ συκοφαντία καὶ ἡ λύπη πού προξενεῖ ἡ συκοφαντία ἀγγίξε τὴν καθαρὴ ψυχὴ του. Ἐλεγε, λοιπόν, σέ κάποιον φίλο του: Πρέπει ὅλα νά τὰ σκεπάζουμε, ὅλα νά τὰ ὑπομένουμε καὶ νά ἀφήνουμε τὴν δικαίωση τοῦ ἑαυτοῦ μας στόν Κύριο, ὁ ὁποῖος δὲν θά μᾶς παραβλέψῃ, διότι “Ὁ συκοφαντῶν πένητα παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν”» (Παρ. ιδ’, 31· Ε.Π.Ε. 3, 192-194, §1).

Βέβαια, πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κρυβόταν στήν πραγματικότητα τὸ ὑποῦλο πάθος τοῦ φθόνου, ὅπως παραδέχθηκαν ἐναπομείναντες παλαιοὶ πατέρες. Ἀκόμα καὶ ὁ πατήρ Παΐσιος εἶχε πέσει θῦμα αὐτῶν τῶν καλοδελητάδων καὶ δὲν τὸν συνάντησε, ἂν καὶ τὸ ἤθελε πολὺ. Ἀργότερα, ὅταν κατάλαβε τί εἶχε συμβεῖ -διαβάζοντας τὸ βιβλίον “Ἐκφράσις μοναχικῆς ἐμπειρίας” μονολογοῦσε: «Τί ἔχασα, τί ἔχασα!». Μέχρι καὶ Μητροπολίτης ἔφθασε σέ σημεῖο νά υἱοθετήσῃ κατηγορίες ἡθικῆς φύσεως ἐναντίον τοῦ Γέροντος. (σ. 105).

Ἡ μεγαλύτερη δοκιμασία γιὰ τὴν ὁποία ὁ Γέροντας πόνεσε πολὺ ἦταν ὅταν οἱ πατέρες τῆς Σκήτης τῆς Μικρᾶς Ἁγίας Ἄννης ἀποφάσισαν νά τὸν διώξουν υἱοθετώντας τίς παραπάνω κατηγορίες περὶ πλάνης. Ὁ Γέροντας κατέφυγε πρὸς ἀλλοῦ, στήν γλυκιά του μανούλα, τὴν Παναγία μας: «-Συγχώρησόν με, Μανούλα μου, ὅπου ἐν ἀγνοίᾳ μου σέ λυπῶ. Δέσποινά μου, μὴ ἐγκαταλείπῃς με. Τότε ἄκουσα τὴ μακαρία καὶ μελισσταγῆ φωνὴ τῆς νά λέγῃ: -Γιατί ἀπελπίζεσαι; ἔχε τὴν ἐλπίδα σου εἰς ἐμένα» (σ. 206). «Ἀπὸ ἐκείνη τὴν στιγμή ἡ Παναγία μας φώτισε τοὺς προεστῶτας τῆς Σκήτης, πού ἦταν ἐναντίον του, νά μακροθυμήσουν... Παρ’ ὅλα

αὐτά, ὅμως, καὶ ἐνῶ ὁ διωγμὸς κατέπαυσε, οἱ κατηγορίες καὶ οἱ θλίψεις ἔρχονταν ἢ μίᾳ κατόπιν τῆς ἄλλης» (σ.207) .

Οἱ δοκιμασίες ποῦ ὑπέμεινε ὁ Γέροντας μᾶς θυμίζουσι τίς δοκιμασίες τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου. Ὁμοίως ὁ Κύριος δὲν ἀφήνει τοὺς ἐκλεκτοὺς Του. Τοὺς προστατεύει καὶ τοὺς ὀχυρώνει: «Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον, εὐόκασιν ὄρει τῷ ἁγίῳ, οἳ οὐδαμῶς σαλεύονται, προσβολαῖς τοῦ Βελίαρ» (ἀναβαθμὸς β΄ ἤχου). Ὁμοίως, ἂν καὶ ὁ Γέροντας δὲν σαλεύθηκε οὔτε καὶ κλονίσθηκε ἀπὸ τὰ φοβερά αὐτὰ χτυπήματα τοῦ μισοκάλου, ἐν τούτοις οἱ φοβερές αὐτές κατηγορίες δὲν φαίνεται νὰ ἄφησαν ἀνέπαφο τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου, γι' αὐτὸ καὶ μὲ πόνον ψυχῆς γράφει στὴν ἀδερφή του: «Ἡξέυρεις τί εἶναι νὰ μὴν πειράζῃς, νὰ σὲ πειράζω; Νὰ μὴν κλέπτῃς, νὰ σὲ κλέπτουν; Νὰ εὐλογῃς, νὰ σὲ καταρώνται; Νὰ ἐλεῆς, νὰ σὲ ἀδικοῦν; Νὰ ἐπαινῆς, νὰ σὲ κατακρίνουν; Νὰ ἔρχωνται χωρὶς λόγον νὰ σὲ ἐλέγχουν, νὰ σὲ φωνάζουν διηνεκῶς πλανεμένον, ἐφ' ὄρου ζωῆς; Καὶ νὰ ἡξέυρης ὅτι δὲν εἶναι ὡς λέγουν. Καὶ νὰ βλέπῃς τὸν πειρασμὸν ὅπου τοὺς κινεῖ. Καὶ σὺ νὰ μετανοῆς καὶ νὰ κλαίῃς ὡς αἴτιος, ὅτι εἶσαι τοιοῦτος» (σ. 202).

Ὁ Γέροντας μὲ τοὺς καθαρὸς ὀφθαλμοὺς τῆς ἡγιασμένης ψυχῆς του ἔβλεπε τίς κινήσεις τοῦ πειρασμοῦ, διέκρινε τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας. Εἶχε, βέβαια, τὸ φυσικὸ παράπονον τοῦ ἀδικουμένου, δὲν εἶχε ὅμως μέσα του τὴν τάση τῆς ἐκδικήσεως, τῆς ἀνταποδόσεως. Ἀκολουθοῦσε τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἡγαπημένου τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ὁποῦ τὸ ὄνομα πρόφερε ἀδιαλείπτως: «λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπειλεῖ, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως» (= ὅταν τὸν ἔβριζαν, δὲν ἀνταπέδιδε τίς ὕβρεις, ὅταν ὑπέφερε, δὲν ἀπειλοῦσε, ἀλλὰ ἄφηγε τὴν κρίσιν σ' ἐκεῖνον, πού μπορεῖ νὰ κρίνει δίκαια) (Α' Πέτρ. β΄, 23). Στρεφόταν στὸ εὐλογημένον καταφύγιόν του, τὴν προσευχὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀντλοῦσε δύναμιν καὶ χάριν, διότι ἀνθρωπίνως θὰ εἶχε γονατίσει. Ἦξερε ἐκ πείρας ὅτι «ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ ὧτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν, πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιούντας κακά» (= τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι προσηλωμένα στοὺς δίκαιους καὶ τὰ αὐτιά του στὴν προσευχὴν τους, τὸ πρόσωπον ὅμως τοῦ Κυρίου εἶναι ἐναντίον ἐκείνων ποὺ κάνουν τὸ κακὸ) (Α' Πέτρ. γ΄, 12).

Πῶς μποροῦσε, λοιπόν, αὐτὸ τὸ χρυσάφι ποῦ βγήκε ἀτόφιο ἀπὸ τὸ φοβερὸν καμίνι τῶν πειρασμῶν νὰ μὴν φωτίζει καὶ νὰ μὴ βοηθεῖ ὅσους τὸν εἶχαν ἀνάγκη; Ὅτι μᾶς λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος γιὰ τὸν Χριστό, τὰ ἴδια ἰσχύουν κατ' ἀναλογία καὶ γιὰ τὸν πολὺπαθὸν Γέροντα Ἰωσήφ: «ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι» (=διότι ἐπειδὴ ὑπέφερε ὁ ἴδιος μὲ ὅσα δοκιμάσθηκε, εἶναι ἰκανὸς νὰ βοηθήσει ἐκείνους ποὺ δοκιμάζονται) (Ἑβρ. β΄, 18). Ἔτσι βοήθησε ὡς πνευματικὸς πατέρας τόσο τὰ μέλη τῆς συνοδείας του, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄνθρωπο ποῦ τοῦ ζητοῦσε πνευματικὴ στήριξη. Εἶχε ἀποκτήσει τὸ χάρισμα τῆς διοράσεως καὶ τὸ χρησιμοποιοῦσε καταλλήλως στὴ διακονίαν τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως: «Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ἦταν πολὺ πεπειραμένος. Ὅταν τὸν ἐπισκεπτόμασταν κατὰ τίς νύχτες γιὰ ἐξομολόγησι, πολλές φορές ἔπαιρνε αὐτὸς τὴν πρωτοβουλία καὶ μᾶς ἐξηγοῦσε λεπτομερῶς τὸ πρόβλημά μας καὶ τὴν λύσιν του, προτοῦ τοῦ περιγράψουμε τί μᾶς ἀπασχολοῦσε! Δηλαδή, γνώριζε τὴν ἐσωτερικὴν μᾶς κατάστασιν καὶ μᾶς ἐξηγοῦσε σέ τί ὀφείλεται καὶ πῶς πρέπει νὰ τὴν ἀντιμετωπίζουμε, εἴτε πρόκειται γιὰ λογισμοὺς εἴτε γιὰ πάθη εἴτε γιὰ ἐνέργειες τῆς Χάριτος. Δὲν εἶχε ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσῃ, γιὰ νὰ ἀναλύσῃ τὰ προβλήματα καὶ ν' ἀπαντήσῃ. Μὲ μίαν ἀπλὴν ματιὰ διάβαζε τοὺς λογισμοὺς μας. Διότι ἀφ' ἐνός μὲν εἶχε τεράστια ἀσκητικὴ ἐμπειρία, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶχε τὴν Χάριν τῆς διοράσεως. Θαυμάζαμε

πῶς ἤξερε τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον τόσο καλά, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δυσκολευόμασταν νὰ τὸν περιγράψουμε! Ὡς τὸσον ὅμως, συνήθως δὲν φανέρωνε ξεκάθαρα ὅτι διάβαζε τοὺς λογισμοὺς μας. Φυσικὰ ἐμεῖς δὲν τοῦ κρύβαμε τίποτε, ἀλλὰ καὶ νὰ θέλαμε, ἄλλωστε, νὰ τοῦ κρύψουμε κάτι, δὲν μπορούσαμε, διότι μᾶς τό ἔλεγε ἐκεῖνος» (σ. 244).

Ὁ Γέροντας ἀπὸ τὴν πολλὴν του ἀγάπην συμβούλευε εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε μὲ γράμματα μὲ προθυμία. Ἀκόμα καὶ στίς τελευταῖες ἡμέρες τῆς ζωῆς του, ἂν καὶ δὲν μπορούσε νὰ γράφει ἰδιοχείρως, υπαγόρευε σὲ ἄλλους τίς ἐπιστολές πού ἀπευθύνονταν σὲ πονεμένους ἀνθρώπους. Ὅταν ἔπασχε κάποιος, ὁ Γέροντας συνέπασχε καὶ μάλιστα πολλές φορές ἐκλαιγε, ἐφαρμύζοντας στήν κυριολεξία τὸ παῦλειο: «κλαίειν μετὰ κλαιόντων» (Ρωμ. ιβ', 18).

Μερικὲς φορές ὁ Γέροντας φερόταν ἀπότομα καὶ ἐπέπληττε μὲ μεγάλη αὐστηρότητα τὰ μέλη τῆς συνοδείας του, τοὺς ἔκανε αὐτὸ πού λέμε πραγματικὰ καψόνια, ἔχοντας βέβαια τὸν σκοπὸ του. Ὁ Γέροντας Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸν Γέροντα μόνο δύο φορές στὴ ζωὴ του τὸ ὄνομά του. Οἱ συνήθειες πρὸς αὐτὸν προσφώνησεις τοῦ Γέροντα ἦταν: «Βαβούλη», «κούτσικο» κ. ἄ. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ καὶ συνάμα διδακτικὸ τὸ περιστατικὸ μὲ τὸν παπα-Χαράλαμπο. Ὅταν ὁ παπα-Χαράλαμπος εἶχε πάει στήν ἀρχὴ κοντὰ στὸν Γέροντα, ἐκεῖνος ἀρχισε τὸ συνηθισμένο σφυροκόπημα (τὴν συνηθισμένη ἐν σοφίᾳ καὶ γνώσει παιδεία του): «Ἀρχισε, λοιπόν, νὰ προσφώνῃ (ὁ Γέροντας) καὶ τὸν Χαράλαμπο μὲ διάφορα ἐπίθετα. Γιὰ παράδειγμα, συνήθιζε νὰ τοῦ λέει: “Ἐλα δῶ ρέ. Ὁ δόκιμος Χαράλαμπος στίς ἀρχές ἔλεγε μέσα του: “Ρέ; Τί ρέ! Ὅνομα δὲν ἔχω; Δούλευα μὲ κοσμικοὺς στὴ Νομαρχία καὶ ποτέ δὲν ἄκουσα νὰ μιλοῦν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Πάντα στὸν πληθυντικὸ μου ἀπευθύνονταν: Τί γίνεστε κύριε Γαλανόπουλε; ἢ σὰς εὐχαριστῶ, σὰς παρακαλῶ. Ἐδῶ μέχρι στιγμῆς δὲν ἄκουσα οὔτε ἓνα εὐχαριστῶ ἢ ἓνα παρακαλῶ. Παράξενοι ἄνθρωποι!” Μετὰ ὅμως τὴν ἐξαγόρευσι τῶν λογισμῶν του, τὸν περιλαβε ὁ Γέροντας καὶ τοῦ φανέρωσε ὅλη τὴν ἐσωτερικὴν του κατάστασι. - Ὡστε στὸν κόσμον ἤσουν ἀγωνιστής ἔ; Ἐνήστευες, ἀγρυπνοῦσε, ἀσκήτευες, ἤσουν ἐξυπνος, ἐργατικός, τίμιος! Καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τί κατάφερες; Νὰ μᾶς κουβαλήσης ἐδῶ ἓνα σωρὸ κενοδοξία, ἐγωΐσμό καὶ αὐτοπεποιθήσι. Τώρα πού κόπηκαν οἱ ἔπαινοι δὲν εἶναι καλά, ἔ;» (σ. 367, 368). Ἡ τακτικὴ αὐτῆ τοῦ γέροντος ἀπέβλεπε στὸν νὰ διασφαλίσῃ τὸν νεαρὸ ὑποτακτικὸ στό λιμάνι τῆς ταπεινώσεως. Μεταχειριζόταν ὅλα τὰ μέσα μὲ παιδαγωγικὸ τρόπο γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν παιδιῶν του: «Ἡ αὐστηρότητά του ἀπέβλεπε στήν κάθαρσί μας ἀπὸ τὰ πάθη καὶ στό νὰ μὴν πάρουν τὰ μυαλά μας ἀέρα» (σ. 288). Στὸ βάθος αὐτὸ ἦταν μιὰ ἐξυπνὴ τακτικὴ. Ἡ καρδιά του ἦταν γεμάτη ἀγάπη.

Ὅμως στήν Ἐξομολόγησιν ἦταν τελείως διαφορετικός: «Ἄν καὶ ὁ Γέροντας ἦταν ἀπίστευτα αὐστηρὸς ἀπέναντί μας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ὅμως κατὰ τὴν ὥραν τῆς Ἐξομολογήσεως ἦταν γεμάτος πολλὴ ἀγάπη καὶ μὲ ἥπιον τρόπο μᾶς ἐξηγοῦσε γιὰ ποιὸ λόγον κάναμε ἐκεῖνο τὸ λάθος, ποιές ἦσαν οἱ αἰτίες πού τό προκάλεσαν...» (σ. 243). Ἡ ἀγάπη τοῦ Γέροντος ξεχειλίζει λίγες ἡμέρες πρὶν τὴν κοίμησίν του σὲ ἐπιστολὴ πού ἔστειλε στὸν παπα-Ἐφραίμ τὸν Κατουνακιώτη: «Σπλάγχχνα μου θεῖα καὶ ἱερά, ἀγαπητόν μου τέκνον παπα-Ἐφραίμ, ἔχεις τὰ πατρικά φιλιὰ μου. Ἐχεις ὀλόκληρον τὴν ἀγάπην μου, ἔχεις τὴν εὐχὴν μου,...» (σ. 430).

Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ δὲν τὰ εἶχε καλά μὲ τοὺς γιατροὺς καὶ τὰ φάρμακα. Τὰ ἄφηγε ὅλα στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Ὅμως στὰ τέλη τοῦ βίου του φάνηκε πιὸ συγκαταβατικὸς. «Ἐσύ εἶσαι

φιλάσθενο παιδί (ἔλεγε στὸν Γέροντα Ἐφραίμ τὸν Φιλοθεΐτη). Θά πᾶς καὶ στὸν γιατρό. Μὴν κοιτᾶς τί ἔκανα καὶ τί πιστευα ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ Ἀρσένιος. Ἐσὺ εἶσαι ἀδύναμος. Ἄμα χρειασθῆς γιατρό καὶ φάρμακα, νά πᾶς. Αὐτὸ τό μάθημα δέν τό εἶχα μάθει τόσα χρόνια, τώρα ὅμως στὰ γεράματα τό ἔμαθα. **Τώρα πού ἦρθα στό τέλος, εἶδα ὅτι πρέπει νά εἶμαι συγκαταβατικός στοὺς γιατροὺς καὶ τὰ φάρμακα»** (σ. 266). Ὅλες αὐτές οἱ ταλαιπωρίες τὸν εἶχαν καταβάλλει. «Ἐφθασε, λοιπόν, νά εἶναι ὅλος μιά πληγή» (σ. 406). Μόνο στὰ τέλη τοῦ βίου του πῆγε αὐτὸς καὶ ἡ συνοδεία του σέ μέρος πιό ἥπιο στῆς καιρικῆς συνδηῆς (Στή Νέα Σκήτη). Τότε ἐλαττώθηκαν καὶ οἱ ὑπερβολικοὶ σωματικοὶ κόποι γιά νά μποροῦν νά ἐπιδίδονται πιό ἀποτελεσματικά στή Νοερά προσευχή. Τότε ἐπέτρεψαν στοὺς ἑαυτοὺς τους λίγη παρηγοριά: ἔπαψαν νά τρῶνε συνεχῶς ἀλάδωτα φαγητά (συνεχεῖς νηστεῖες), γιατί κατάλαβε ὁ Γέροντας ὅτι ἡ νέα γενιά δέν ἔχει δυνάμεις γιά συνεχεῖς νηστεῖες. «Ἐτσι ἀρχίσαμε νά τρῶμε λαδερὰ φαγητά στῆς καταλύσιμες μέρες, ἀκόμα καὶ τυρί καὶ ψάρι, ἂν εἶχαμε» (σ. 406). Ὁ Γέροντας τόνιζε ἐκ πείρας τὴν ἀνάγκη ἐξευρέσεως πνευματικοῦ ὁδηγοῦ, ὥστε μέ λιγότερο κόπο στὰ σωματικά νά ἐφαρμόζεται ἓνα «αὐστηρὸ τυπικὸ στό θέμα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἐγκράτειας». Βλέπετε, καμμία ὑποχώρηση στὰ πνευματικά, ἀλλά ἓνας διακριτικὸς ἐλιγμός, μιά συγκατάβαση γιά νά ἐπιτελοῦνται καλύτερα τὰ πνευματικά. Ὁ Γέροντας ἀναπαύθηκε μέ τό καινούργιο τυπικὸ πού ἐφάρμοσαν στή Νέα Σκήτη, γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὁ φοβερὸς ἀσκητῆς ἔγραφε σέ κάποια ἐπιστολή: **«Ζοῦμε, χάριτι Θεοῦ πολὺ εὐχάριστα. Ἐχομεν καὶ μίαν βαρκούλα, ὅπου ψαρεύουν (ἐννοεῖ τὰ μέλη τῆς συνοδείας). Πιάνουν χάνους, πίνες, ἀχινοὺς. Ὁ Ἰωσήφ εἶναι ἐπὶ τῆς λέμβου ὁ καπετάνιος. Καὶ πάλιν κύριον ἔργον ἢ Νοερά προσευχή. Πάλιν πένθος καὶ δάκρυα. Πάλιν νῆψις καὶ θεωρία. Πλούσια τὰ πνευματικά ἐλέη τοῦ Κυρίου!»** (σ. 407).

Ὅμως ἡ εὐχάριστη αὐτὴ ζωὴ δέν κράτησε, ὅπως φαίνεται, καὶ πάρα πολὺ. Ὁ Γέροντας, ἂν καὶ ἦταν ἐξήντα χρόνων, φαινόταν γέρος ἐβδομήντα πέντε ἐτῶν. Οἱ ἀσθένειες τὸν ταλαιπώρησαν πολὺ. Τό τέλος φαινόταν νά πλησιάζει. «Τὸν πρόσβαλαν δύο σοβαρῆς ἀσθένειες: ὁ ἀνδρακας (δερματικὴ ἀσθένεια) καὶ ἡ καρδιακὴ ἀνεπάρκεια, ἡ μιά κατόπιν τῆς ἄλλης, καὶ ἐπέφεραν τό τέλος τῆς ἐπιγείου ζωῆς του» (σ. 420). Ὁ ἴδιος εἶχε μιά νηφάλια ἀντιμετώπιση τῶν πραγμάτων. Εἶχε πλήρη συνείδηση τῆς καταστάσεώς του. Ἡ συνείδησή του ἦταν λαμπικαρισμένη καὶ καθαρὴ: δέν τὸν ἔλεγε γιά τίποτε. Ἐπιθυμοῦσε νά πεθάνει γιά νά πάει τό γρηγορότερο στὸν ἠγαπημένο του Χριστό (Φιλ. α', 23). Καταλάβαινε ὅτι ἡ ἀσθένεια ἦταν ἓνα κάλεσμα ἀπὸ τὸν Θεό: «εἶναι κατὰ βᾶθος ἀπὸ τὸν Θεό -ἔλεγε-χεῖρ Κυρίου ἐπάνωδέν μου» (σ. 431). Δέν ἔτρεμε μπροστὰ στό γεγονὸς τοῦ θανάτου. Ἦταν προετοιμασμένος. Ὅλη του ἡ ζωὴ ἦταν μιά διαρκῆς προετοιμασία γιά τὸν θάνατο. Προγευόταν τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἤδη ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴ, γι' αὐτὸ καὶ μποροῦσε καὶ ἔγραφε μετὰ λόγου γνώσεως: «Ὁ θάνατος, ὅπου εἰς τοὺς πολλοὺς εἶναι μέγας καὶ τρομερὸς, εἰς ἐμένα εἶναι μιά ἀνάπαυσις, ἓνα γλυκύτατον πρᾶγμα, ὅπου μὸλις ἔλθῃ θά μέ ξεκουράσῃ ἀπὸ τὰς θλίψεις τοῦ κόσμου. Καὶ τὸν περιμένω ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμῆν. Εἶναι μέγας ὄντως, ἀλλά πολὺ μεγάλος ἀγὼν νά σηκώσῃ κανεὶς ὅλα τὰ βάρη τοῦ κόσμου σήμερον, ὅπου ὅλοι ζητοῦν ἀπὸ τὸν ἄλλον νά πληρωθοῦν ὅλαι αἰ ἐντολαί. Δι' αὐτὰ καὶ δι' ὅλα ἐγὼ ἔγινα πτώμα. Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νά μέ πάρει νά ἡσυχάσω» (σ. 417).

Εἶναι πολὺ συγκινητικῆς οἱ ἐκδηλώσεις τῶν ἠγαπημένων του πνευματικῶν τέκνων προκειμένου νά τὸν κρατήσουν στή ζωὴ. Κάνουν κάθε δυνατὴ ἀνθρώπινη προσπάθεια. Ὁ Γέροντας Ἐφραίμ, «τό κούτσικο», γίνεται λαγὸς νά πάει νά φέρει γιατρό. Ὅλοι ξενοχτοῦν διαδοχικὰ μέ βάρδιες στό προσκεφάλι του. Προσπαθοῦν νά κρῦψουν τὸν λυγμὸ τους, προσεύχονται, λένε διαρκῶς τὴν εὐχὴ πού τοὺς δίδαξε ὁ ἠγαπημένος τους Γέροντας. Ὁ ἴδιος τὰ

ἀντιλαμβάνεται καὶ ἀφηγεῖται: «ἡ συνοδεία μου κλαίει, κἄν θέλω, κἄν δέν θέλω, δέν μέ ἀφήνουν νά πεθάνω». Καί παρακάτω συνεχίζει: «Οἱ ἀδελφοί σου δέν ἡσυχάζουν. Ζητοῦν νά μέ ζωντανέψουν» (σ. 431). Καί πῶς νά ἡσυχάσουν. Οἱ ἐκδηλώσεις τους εἶναι ἐκδηλώσεις ἀνθρώπινης εὐγνωμοσύνης στό ἄνθρωπο ἐκεῖνο διὰ τοῦ ὁποῖου ἐνίωσαν μέσα τους ζωντανή τὴν παρουσία τοῦ ἁγίου Θεοῦ. Στόν ἄνθρωπο πού προσπαθοῦσε σέ ὅλη του τὴ ζωὴ νά τοὺς μεταγγίσει τὸν παράδεισο πού ζοῦσε μέσα του. Προσπαθοῦσαν μέ κάθε τρόπο νά τὸν ἀναπαύσουν, κυρίως μέ τὴν ὑπακοή τους καὶ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν του. Εἶναι ἐπίσης πολὺ χαρακτηριστικά τὰ λογάκια πού εἶπε στόν «ζαρωμένο καὶ πιό ἄχρηστο» (σ. 433), ὅπως τὸν ἀποκάλεσε Γέροντα Ἐφραίμ τὸν Φιλοθεΐτη πρὶν τὴν ὀσιακὴ κοίμησή του ὁ Γέροντας Ἰωσήφ: «-Ὅπως μέ ἀνέπαυσε παιδάκι μου, ὁ Θεὸς νά σέ ἀναπαύσῃ. Ἐ, αὐτὸ ἦταν γιὰ μένα ἡ μεγαλύτερη εὐτυχία ! Καὶ τὸν ρώτησα κατόπιν: -Γέροντα, θά μοῦ κάνεις καμμιά προσευχὴ τώρα; -Ἐλα παιδί μου, σκῦψε τό κεφαλάκι σου. Μέ ἀγκάλιασε, μοῦ πῆρε τό κεφάλι μου πάνω στό στήθος του καὶ ἔβαλε τὰ χεράκια του πάνω. **Μέ σταύρωσε, μέ σταύρωσε, μέ σταύρωσε καὶ μοῦ εἶπε πολλές δικές του εὐχές θγαλμένες μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του.** Αὐτὸ ἦταν ἡ μεγαλύτερα ἀμοιβὴ ὅλων τῶν κόπων τῆς ὑπακοῆς μου. Δέν ἤθελα τίποτα ἄλλο στή ζωὴ μου» (σ. 436).

«Ἐπιλείπει γάρ με διηγούμενον ὁ χρόνος» (Ἐβρ. ια', 32), ἀδελφοί μου, ἂν συνεχίσω μέ αὐτὸν τὸν ρυθμὸ. Νομίζω, ὅσα εἶπαμε εἶναι ὑπεραρκετὰ γιὰ νά καταλάβουμε, ἔστω νοητικά, τὰ ὕψη τῆς ἀγιότητος στὰ ὁποῖα εἶχε φτάσει ὁ Γέροντας Ἰωσήφ. Τὰ ὑπόλοιπα γιὰ τό ὀσιακὸ τέλος του καὶ ὅλες τῆς λεπτομέρειες του βίου του θά τὰ μάθετε ἐντρυφώντας μέσα στό πολὺ ἀξιόλογο καὶ ἐποικοδομητικὸ αὐτὸ βιβλίον, πού ἀξίζει νά κοσμεῖ τὴν βιβλιοθήκη κάθε χριστιανοῦ.

Πολλοὶ θά θέλαμε νά εἶμαστε οἱ ζαρωμένοι καὶ ἄχρηστοι, ὅπως ὁ π. Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης, πού θά σκύβαμε στήν ἐπιθανάτια κλίνη τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ καὶ θά παίρναμε τὴν εὐχὴ του καὶ τὴν προσευχὴ του. Εἶμαι σίγουρος πῶς ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ Γέροντος δέν θά μᾶς ἀφήσει πεινασμένους καὶ διψασμένους, ἂν καὶ ἐμεῖς βαδίσουμε στὰ χνάρια τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ καὶ Σπηλαιώτου. Ἄς ἔχουμε τὴν εὐχὴ του. Ἄμην.